

2. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: Енцикл. словник для фахівців. Артек, 1998. С. 336.
3. U.S. Embassy Kyiv Remarks by President Biden and President Volodymyr Zelensky of Ukraine Before Bilateral Meeting. Hiroshima, 2023. URL: https://ua.usembassy.gov/remarks-by-president-biden-and-president-volodymyr-zelensky-of-ukraine-before-bilateral-meeting/?_ga=2.189010861.709902639.1699524185-469878624.1699524185

ПОНЯТТЯ, МІСЦЕ ТА РОЛЬ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Юлія Криловська

здобувачка вищої освіти,

СО «Магістр», ОПП «Прикладна лінгвістика»,

Донецький національний університет імені Василя Стуса,

E-mail: krylovska.yu@donnu.edu.ua

Лінгвістичну експертизу можливо розглядати як: 1) частину юридичної лінгвістики; 2) навчальну дисципліну; 3) спеціалізоване дослідження.

Лінгвістична експертиза є частиною юридичної лінгвістики. Юридична лінгвістика є галуззю прикладної лінгвістики. Ю. Прадід визначає юридичну лінгвістику як міждисциплінарну науку про роль і функції мови в юридичній теорії та практиці. Об'єктом юридичної лінгвістики є мова, яка функціонує в царині юридичної науки й освіти, правотворчій, правозастосовній практиці й судочинстві [8].

Л. Шевченко і Д. Сизонов пропонують розглядати лінгвістичну експертизу як комплекс навчальних університетських дисциплін, предметом яких є фахова лінгвістична компетенція щодо розглядуваних у сфері юриспруденції текстів, причин їх творення, правових наслідків, спеціальних методів аналізу, кореляції мовної комунікації з їх законодавчою оцінкою. Поряд із з цим визначенням, Л. Шевченко і Д. Сизонов тлумачать лінгвістичну експертизу як один із видів криміналістичних досліджень, який передбачає аналіз і фахову інтерпретацію тексту, представленого в усній або письмовій / матеріальній формі (аудіо- та відеозаписи; медіаінформація на паперових, електронних носіях та в інтернет-комунікації, рекламі; науковій, офіційно-діловій та інших функціональних сферах) [13, с. 21]. Також у передмові до підручника «Лінгвістична експертиза» Л. Шевченко та Д. Сизонов визначили, що лінгвістична експертиза – це інноваційний напрям сучасної філології, проблематика якого зосереджена навколо питань аналізу і доказової фахової аргументації щодо комунікативного потенціалу мовних одиниць у конфліктних текстах, наукової ідентифікації текстів різних функціональних стилів і жанрів та авторських текстів, встановлення причиново-наслідкових зв'язків та їх вербалізації в соціальній і міжособистісній комунікації, комплексу інших питань, пов'язаних із компетенцією лінгвіста-експерта в юриспруденції [13, с. 11].

Термін «лінгвістична експертиза» вживається у вузькому (обмежує

застосування лінгвістичної експертизи сферою права) й широкому (мовознавчий аналіз тексту, результат якого оформлено у вигляді висновку і використовується за межами лінгвістики) значенні [12].

І. Гарбера зазначає, що лінгвістичну експертизу трактують з двох поглядів: 1) як процесуальну дію, призначену для встановлення фактів з метою вирішення судової справи (таким чином, це вид діяльності, що регулюється процесуальними нормами, предметом регулювання яких є суспільні відносини); 2) як дослідження, що дозволяє або не дозволяє встановити ці факти (таким чином, у ньому немає нічого юридичного, у ньому використовуються наукові теорії і методики, що описують фрагменти реальності) [5, с. 11].

Л. Ажнюк дає таке визначення: лінгвістична експертиза – це спеціалізоване мовознавче дослідження текстових матеріалів, інших мовних об'єктів, а також невербальних засобів комунікації, які в поєднанні з вербальними генерують смисли у повідомленні [3, с. 3].

Лінгвістична експертиза – це спеціалізоване мовознавче дослідження текстових матеріалів та інших мовних об'єктів для з'ясування питань, що можуть мати юридичні наслідки. Слово, сказане або написане за певних обставин, стає дією, яка має юридичні наслідки: оголошення пари подружжям, присяга, визнання або невизнання вини, вирок, текст закону або правочину тощо. Конфліктні ситуації також зазвичай «одягнені» в мовний матеріал. Від здатності аргументовано розкрити зміст того чи іншого висловлення може залежати рішення суду. Пошук відповідей на питання, що постають у ході слідства й судового розгляду, часто потребує спеціальних лінгвістичних знань [1].

Н. Артикуца визначає лінгвістичну експертизу як «спосіб дослідження тексту з метою надання кваліфікованої експертної оцінки різних параметрів тексту, мовних засобів різного рівня (графічних, фонетичних, граматичних, стилістичних тощо), їх відбору й використання, відповідності певним нормам і критеріям» [4, с. 49].

Експертиза (слово латинського походження від «expertus» (досвідчений, знаючий)) – це розгляд, дослідження експертом-фахівцем якихось справ, питань, що потребують спеціальних знань.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про судову експертизу» судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [10].

Судова експертиза – це процесуальна дія, яка складається з проведення досліджень і надання експертом висновку з питань, вирішення яких вимагає спеціальних знань в галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла, і які поставлені перед експертом судом, суддею, органом дізнання, особою, яка провадить дізнання, слідчим або прокурором, з метою встановлення обставин, що підлягають доказуванню по конкретній справі.

В «Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень» встановлено, що лінгвістична експертиза є видом криміналістичної експертизи.

Згідно з «Науково-методичними рекомендаціями з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень» у межах лінгвістичної експертизи мовлення проводяться авторознавчі та семантико-текстуальні дослідження [9].

Лінгвістична експертиза за своєю природою є доволі суб'єктивним видом експертних досліджень, а результати експертизи дуже залежать від самого експерта, його переконань та світоглядних особливостей [11].

Отже, лінгвістична експертиза – це спеціалізоване лінгвістичне дослідження, яке здійснюється експертом з метою використання письмового висновку в вирішенні тих чи інших питань, що вимагають втручання спеціалістів.

Визначаючи місце лінгвістичної експертизи, важливо зазначити, що за результатами вивчення 150 вироків національних судів, винесених у 2022-2023 роках у кримінальних справах за фактами діянь, передбачених ст. 111-1 Кримінального кодексу України (колабораційна діяльність), типовою судовою експертизою, які призначаються під час розслідування колабораційної діяльності, є лінгвістична (семантико-текстуальна) експертиза – у 41 кримінальному провадженні (27,3% випадків) [7].

Метою лінгвістичної експертизи є виявлення лінгвістичних аргументів шляхом перевірки істинності чи хибності, можливості чи неможливості висловлювань про предмет дослідження, які впливають із питань, поставлених перед експертом.

У лінгвістичній експертизі використовуються лінгвістичні знання, а також знання психолінгвістики, соціолінгвістики, етнопсихолінгвістики, нейропсихолінгвістики, патопсихолінгвістики, філософії мови [6, с. 72].

Також лінгвістична експертиза як прикладний напрям мовознавства, даючи відповіді на питання, які виходять далеко за межі лінгвістики, тісно пов'язана з прескриптивістикою – своєрідною мовною телеологією, яка вивчає мову не такою, як вона є, а такою, як вона має бути [2].

Отже, в умовах війни Росії проти України лінгвістична експертиза є дуже затребуваною. Вона займає важливе місце серед інших видів експертиз та в правовій системі України загалом, оскільки покликана вирішувати актуальні на сьогодні питання. Лінгвістична експертиза об'єднує і акумулює знання з різних наукових галузей, що засвідчує її багатогранність, особливість і молодість.

Роль лінгвістичної експертизи можливо встановити, визначивши її завдання. Завданнями лінгвістичної експертизи є: тлумачення окремих положень тексту; аналіз понять, назв як спосіб позначення результатів людської діяльності; роз'яснення етимології та значення слів, словосполучень, фразеологізмів; здійснення аналізу однозначного та неоднозначного тлумачення термінів, беручи до уваги контекст тексту та відповідну мовленнєву ситуацію; дослідження семантичного поля певного слова чи словосполучення; розтлумачення основного та конотативного поняття аналізованих концептів; відмежування основного та додаткового значення у тексті; визначення емоційного забарвлення тексту; виявлення зниженої чи підвищеної експресії виразів, вживаних у тексті; здійснення характеристики семантичних

(виокремлення смислових ознак), стилістичних (визначення стилістичних фігур та стилю тексту), синтаксичних (виокремлення основних засобів увиразнення в тексті) особливостей тексту; аналіз ознак тексту з метою встановлення авторства чи характеристики автора; з'ясування питань, які виникають у правозастосуванні через потенційну множинність інтерпретацій повідомлення, у тих випадках, коли відмінні інтерпретації передбачають відмінні юридичні наслідки; оцінка тих чи інших фактів мовлення в контексті наявної в суспільстві системи мовних норм і приписів з опорою на отримані теоретичною лінгвістикою знання про структуру й функціонування мови.

Таким чином, завдання лінгвістичної експертизи полягає у оцінці тих чи інших фактів мовлення в контексті наявної в суспільстві системи мовних норм і приписів з опорою на отримані теоретичною лінгвістикою знання про структуру й функціонування мови в юридичному контексті. Оцінка в лінгвістичній експертизі – це процес об'єктивного та всебічного аналізу тексту експертом-лінгвістом на основі спеціальних знань.

На думку Г. Черненко, завданнями лінгвістичної експертизи є: підготовка доказової бази, на яку спираються під час розгляду справ у суді, досягнення максимальної коректності формулювань і дефініцій у законодавчих актах, переклад міжнародних правових документів, розробка мовного законодавства тощо [12].

Отже, визначаючи роль лінгвістичної експертизи, можливо говорити, що вона є важливим інструментом для вирішення різноманітних завдань, починаючи від надання висновків в конкретній приватній справі, закінчуючи висновками про юридичні терміни для загальнодержавного закону.

Список використаних джерел:

1. Ажнюк Л.В. Лінгвістична експертиза в Україні: типологія та основні завдання. URL: <https://bibliotekanauki.pl/articles/1790483.pdf>
2. Ажнюк Л.В. Лінгвістична експертиза: статус і методологічні презумпції. *Мовознавство*. 2012. №3. С. 47-64.
3. Ажнюк Л.В. Типологія об'єктів лінгвістичної експертизи і методика їх дослідження. *Мовознавство*. 2016. №3. С. 3-18.
4. Артикуца Н.В. Законодавчий текст як предмет лінгвістичної експертизи. *Визначальні тенденції генезису державності і права: зб. наук. пр.: міжнар. наук.-практ. конф. «Треті Прибузькі юридичні читання»*. Миколаїв: Іліон, 2007. С. 48-56.
5. Гарбера І.В. Основи лінгвістичної експертизи тексту: навчально-методичний посібник. Вінниця, 2020. 220 с.
6. Експертизи у судовій практиці: за заг. ред. В.Г. Гончаренка. К.: Юрінком Інтер, 2005. 388 с.
7. Коваленко В.В. Стан використання можливостей судових експертиз під час розслідування колабораційної діяльності (за матеріалами судово-слідчої практики). *Вісник ЛННІ ім. Е.О. Дідоренка*. 2024. Вип. 1(105). С. 297-317.

8. Прадід Ю.Ф. Юридична лінгвістика в Україні: здобутки і перспективи. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/183545>.
9. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ Міністерство юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5. *Офіційний вісник України*. 1998. 3 груд. (№46). С. 172.
10. Про судову експертизу: Закон України від 08.10.1998 р. №53/5. *Офіційний вісник України*. 1998. 3 груд. (№46). С. 172.
11. Тодорошко Т.А., Біла А.В. Особливості призначення і проведення лінгвістичної експертизи мовлення (семантико-текстуальна та авторознавча): судова практика. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. 2023. №1 (6). С. 82-89.
12. Черненко Г.А. Сфери застосування лінгвістичної експертизи. URL: <https://portal.issn.org/resource/ISSN-L/2786-8206>.
13. Шевченко Л.І., Сизонов Д.Ю. Лінгвістична експертиза: підручник / за ред. Л.І. Шевченко. К.: ВПЦ «Київський університет», 2021. 244 с.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ДИСКУРСИВНИХ ОДИНИЦЬ В УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ КАЗКАХ

Наталія Куш

*кандидат філологічних наук, доцент,
директор навчально-наукового інституту
практичної культурології та артменеджменту,
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ
e-mail: nkushch@dakkkim.edu.ua*

Сучасна українська літературна мова навіть в умовах повномасштабної війни, на жаль, потребує захисту й зміцнення своїх позицій. Маємо утверджувати свою мову як мову самобутню, давню, самодостатню. Тож наше дослідження спрямоване на утвердження сучасної української мови крізь призму давнини – усної народної творчості, що сягає своїм корінням дохристиянського періоду.

Хочемо віддати належне українським народним казкам, що зберегли для нас і мову, і традиції, і вірування, і моральні засади наших пращурів. Незважаючи на зміст, усі українські народні казки об'єднує своє бачення добра і зла, справедливості, людських вад, ідеалів за допомогою тих мовних засобів, які сам народ і створив.

Нас насамперед цікавить мова українських народних казок як основа української мовної неповторності. Зокрема йтиметься про дискурсивні одиниці української мови, що витворюють «живий» цілісний текст, одиниці, подібні до фразеологічних одиниць, які почасти неможливо перекласти іншою мовою, які є маркерами авторського стилю, переконливими факторами під час здійснення